

Полтавський державний медичний університет

Фаховий медико-фармацевтичний коледж

**ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ
ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

Опис педагогічного досвіду

Автор:

Прокопенко Вікторія Вікторівна, кандидат філософських наук,
викладач вищої кваліфікаційної категорії фахового
медико-фармацевтичного коледжу ПДМУ

Полтава
2025

ЗМІСТ

Анотація.....	2
Розділ I. Теоретичні основи формування громадянської компетентності засобами інноваційних технологій.....	6
Розділ II. Сучасні підходи до формування громадянської компетентності: практичне застосування інноваційних технологій.....	12
Висновки.....	33
Результати роботи над методичною темою представлені у фахових журналах та збірниках матеріал конференцій.....	36
Список використаних джерел.....	38

Анотація

Повномасштабна війна, розв'язана російською федерацією проти України, продемонструвала критичну важливість громадянської компетентності як чинника спротиву агресії та збереження національної ідентичності. В умовах, коли противник цілеспрямовано намагається зруйнувати українську самосвідомість, суспільство має об'єднати зусилля для її зміцнення та створення механізмів захисту від ворожих інформаційних і культурних впливів.

Недостатня увага до громадянської освіти може призвести до негативних наслідків у різних сферах: від соціальної та культурної до політичної та економічної. Серед можливих загроз – внутрішня дезорієнтація населення, розмивання спільних цінностей, збільшення соціальних конфліктів і послаблення суспільної згуртованості. Особливо небезпечною є втрата спадкоємності між поколіннями: якщо молодь не буде усвідомлювати значення своєї історії та культури, це може призвести до розриву традиційних зв'язків і втрати національної самоідентифікації.

Попри складні обставини, українське суспільство демонструє рішучість і прагнення до розбудови незалежної, демократичної та соціально орієнтованої держави. Важливу роль у цьому процесі відіграє громадянське суспільство, фундаментом якого є система громадянської освіти. Її модернізація та вдосконалення є пріоритетним завданням державної політики у сфері освіти, адже формування відповідальних і активних громадян є запорукою стійкості та розвитку України в майбутньому.

Зважаючи на вищесказане, у даному описі педагогічного досвіду розкрито основні теоретичні, методичні та практичні аспекти теми

«Формування громадянської компетентності засобами інноваційних технологій»; проаналізовано значення громадянської компетентності для здобувачів освіти, акцентуючи увагу на її ролі у розвитку активної громадянської позиції, соціальної відповідальності та демократичної культури.

Мета опису педагогічного досвіду: проаналізувати власні напрацювання та запропонувати ефективні інноваційні методи розвитку громадянської компетентності.

Практична значущість опису педагогічного досвіду полягає в тому, що у ньому відображено ефективні методичні рекомендації та реальні приклади впровадження сучасних освітніх технологій у процес громадянського виховання. Завдяки опису педагогічного досвіду освітяни можуть ознайомитися з конкретними методиками та прийомами, що сприяють інтеграції інновацій у гуманітарну освіту. Зокрема, йдеться про застосування цифрових технологій, онлайн-ресурсів, інтерактивних платформ, проєктного навчання, гейміфікації та інших інструментів, які сприяють формуванню компетентностей, необхідних для свідомої участі в суспільному житті. Використання інтерактивних методів, таких як дебати, кейс-методи, рольові ігри та симуляції, дозволяє не лише закріпити теоретичні знання про права людини, демократичні принципи та механізми функціонування держави, а й навчити студентів аналізувати суспільні явища, ухвалювати обґрунтовані рішення та ефективно комунікувати у команді. Авторка доводить, що впровадження інноваційних технологій в освітній процес сприяє не лише підвищенню мотивації здобувачів освіти, а й формуванню їхньої здатності до критичного мислення, комунікації та усвідомленого громадянського вибору.

Значущим висновком є те, що кожен педагогічний працівник відіграє ключову роль у процесі формування громадянської свідомості. Він покликаний не лише передавати знання, а й виховувати у молоді патріотизм, відповідальність, здатність до конструктивної участі в

суспільному житті, поширювати ідеї української державності та бути провідником національних традицій. Таким чином, інноваційні технології стають потужним інструментом для формування свідомих, активних і відповідальних громадян України.

Авторкою опрацьовано літературні джерела за темою роботи; результати аналізу і систематизації джерел представлено у теоретичній частині роботи.

У практичній частині роботи надано методичні розробки занять, де продемонстровано інноваційні методи та засоби ефективного набуття здобувачами освіти громадянської компетентності.

Розділ I

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасне суспільство зазнає значних трансформацій, що вимагають від громадян не лише знань про основи державного устрою, права та обов'язки, а й здатності критично мислити, брати активну участь у суспільному житті та відповідально ставитися до розвитку своєї країни. У зв'язку з цим особливого значення набуває формування громадянської компетентності, яка забезпечує ефективне функціонування особистості в демократичному середовищі.

Традиційні методи громадянської освіти сьогодні доповнюються інноваційними технологіями, що відкривають нові можливості для формування активного громадянина. Використання цифрових платформ, інтерактивних методів навчання, ігрових технологій та проєктного підходу сприяє не лише засвоєнню теоретичних знань, а й розвитку практичних навичок взаємодії у суспільстві.

Основний зміст і умови формування громадянської компетентності особистості висвітлено в працях Н.Бібік, Л.Ващенко, О.Локшиної, О.Овчарук, О.Пометун, О.Савченко, С.Трубачової та багатьох інших [1]. Дослідження вищевказаних педагогів і науковців усебічно розкривають проблему впровадження ключових компетентностей в освітній процес, окремо розглядаючи громадянську компетентність як один із ключових механізмів розбудови демократичного громадянського суспільства в Україні.

Варто зауважити, що основні завдання, особливості, вектори й ризики реалізації громадянської компетентності висвітлено в Концепції розвитку громадянської освіти в Україні (2018). Концепція ґрунтується на

необхідності створення сприятливих умов для формування й розвитку громадянських компетентностей особистості на всіх рівнях освіти і в усіх компонентах освітнього процесу. Це сприятиме кращому розумінню й реалізації громадянами своїх прав у демократичному суспільстві, відповідальному ставленню до своїх прав і обов'язків, активній участі в суспільно-політичних процесах, а також усвідомленому забезпеченню захисту, утвердження й розвитку демократії [2].

Серед великої кількості підходів до визначення поняття «громадянська компетентність», на наш погляд, найбільш повно його розкриває у своїх працях українська дослідниця і педагог О.Пометун. Вона трактує це поняття як сукупність освітніх елементів, що складаються зі знань, умінь, навичок, переживань, емоційно-ціннісних орієнтацій, переконань особистості, які допомагають людині усвідомити своє місце в суспільстві, обов'язок і відповідальність перед співвітчизниками, батьківщиною й державою [4, с. 18].

Громадянська компетентність, із точки зору дослідників Віталія і Тетяни Кравцових, є інтегративною характеристикою, яка охоплює і певний рівень психологічної готовності до активного здійснення суспільного життя, який вони називають громадянськістю [3, с.30]. Ця психологічна властивість громадянської компетентності, на наш погляд, становить собою своєрідне програмування людиною власної поведінки в майбутньому, базовим підґрунтям якого виступає її власне індивідуальне сприйняття суспільного життя навколо і переживання за його майбутнє. З нього випливає активне обстоювання громадянином закріплених на державному рівні та морально обґрунтованих громадянських цінностей.

До інших властивостей громадянської компетентності більшість українських дослідників цієї проблематики зараховують такі: орієнтація в проблемах суспільно-політичного життя України; розуміння особливостей функціонування її державних інституцій і процедури участі в їхній діяльності на рівні органів місцевого самоврядування; уміння й навички застосування на практиці механізмів захисту власних прав і

свобод, а також особистих інтересів інших громадян; розуміння необхідності виконувати громадянський обов'язок у межах власної громади й держави загалом; уміння вибудовувати, за необхідності, механізми ефективної взаємодії з органами державної влади й місцевого самоврядування задля задоволення власних життєво необхідних потреб і потреб громадянського суспільства [1, с. 27]

До основні компонентів громадянської компетентності можна віднести наступні:

- когнітивний компонент – знання про державний устрій, права та обов'язки громадян, механізми функціонування демократичного суспільства;
- ціннісний компонент – усвідомлення важливості прав людини, справедливості, свободи, толерантності, патріотизму;
- поведінковий компонент – здатність брати активну участь у громадському житті, приймати відповідальні рішення та реалізовувати соціальні ініціативи;
- комунікативний компонент – вміння конструктивно вести діалог, формулювати й аргументувати власну думку, працювати в команді.

Відповідно до Концепції розвитку громадянської освіти в Україні визначено перелік основних громадянських компетенцій, що становлять її зміст:

- ✓ розуміння власної громадянської (державної), національної та культурної ідентичності, повага до інших культур та етносів;
- ✓ здатність берегти українські традиції та духовні цінності, володіти відповідними знаннями, вміннями та навичками, спроможність реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства;
- ✓ розуміння значення національної пам'яті та її впливу на суспільно-політичні процеси;
- ✓ знання європейських цінностей, зокрема принципів демократії, та здатність застосовувати їх у повсякденному житті;

✓ розуміння та сприйняття цінності прав і свобод людини, вміння відстоювати свої права та права інших;

✓ розуміння та сприйняття принципів рівності та недискримінації, поваги до гідності людини, толерантності, соціальної справедливості, доброчесності, вміння втілювати їх у власні моделі поведінки, здатність попереджувати та розв'язувати конфлікти;

✓ знання та розуміння державного устрою, державного управління в усіх сферах суспільного життя на всеукраїнському та місцевому рівні;

✓ знання механізмів участі в суспільному, суспільно-політичному та державному житті та вміння їх застосовувати разом із прийняттям рішень на всеукраїнському та місцевому рівні; відповідальне ставлення до своїх громадянських прав і обов'язків, пов'язаних із участю в суспільно-політичному житті;

✓ здатність формувати та аргументовано відстоювати власну позицію, поважаючи відмінні думки/позиції, якщо вони не порушують прав та гідності інших осіб;

✓ здатність критично аналізувати інформацію, розглядати питання з різних позицій, приймати обґрунтовані рішення;

✓ здатність до соціальної комунікації та вміння співпрацювати для розв'язання проблем спільнот різного рівня, зокрема шляхом волонтерської діяльності.

Інноваційні технології в освіті відіграють важливу роль у розвитку громадянської компетентності, оскільки роблять процес навчання більш інтерактивним, мотивуючим та наближеним до реального життя. Тому на заняттях я використовую :

1. Цифрові освітні платформи

Використання онлайн-ресурсів дозволяє не лише отримувати теоретичні знання, а й розвивати навички аналізу суспільних процесів, критичного мислення та громадянської відповідальності. Наприклад:

- Edera, Prometheus – курси з прав людини, демократії, громадянської освіти.

- Google Classroom – інструмент для інтерактивного навчання та роботи над спільними проєктами.
- Віртуальні форуми та блоги – платформи для дискусій та обговорень актуальних соціально-політичних питань.

2. Проєктне навчання

Проєктна діяльність сприяє розвитку громадянської активності, оскільки студенти не просто отримують знання, а застосовують їх на практиці. Наприклад, можуть створювати:

- волонтерські ініціативи та соціальні акції.
- дослідницькі проєкти про права людини, історію демократичних рухів.
- кампанії з підвищення правової грамотності серед молоді.

3. Ігрові технології та симуляції

Гейміфікація освітнього процесу допомагає зробити громадянську освіту цікавою та ефективною. Наприклад:

- рольові ігри – відтворення практики журналістської діяльності, виборчого процесу, роботи парламенту, судових розглядів.
- симуляції переговорів – моделювання міжнародних відносин та конфліктів, що дозволяє розвивати навички аргументованого діалогу.
- використання мобільних застосунків – програми для тестування знань про політичну систему, права людини.

4. Соціальні мережі та медіаосвіта

Оскільки молодь активно використовує соціальні мережі, вони можуть бути ефективним засобом для розвитку громадянської компетентності. Здобувачі освіти можуть:

- створювати інформаційні кампанії з важливих суспільних тем.
- аналізувати новини, виявляти фейки та маніпуляції.
- вести власні блоги про соціальні проблеми та механізми їх вирішення.

5. Філософські дебати та дискусійні клуби

Обговорення суспільно значущих тем у форматі дискусій, дебатів або круглих столів сприяє формуванню навичок конструктивного діалогу, аналітичного мислення та поваги до різних точок зору.

Отже, громадянська компетентність є багатовимірним поняттям, що поєднує знання, цінності та практичні навички, необхідні для активної участі у громадському житті. Її розвиток є ключовим завданням сучасної освіти, адже вона формує відповідального, свідомого та соціально активного громадянина.

Розділ II

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ: ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Інноваційні технології стали важливим інструментом у розвитку громадянської компетентності, оскільки дозволяють поєднувати традиційні методи викладання з інтерактивними, що підвищують ефективність освітнього процесу. Серед найважливіших підходів до формування громадянської компетентності можна виокремити інтерактивне навчання, цифрові технології, проєкту діяльність, гейміфікацію та використання соціальних мереж як освітнього інструменту. Інтерактивні методи навчання сприяють активному залученню студентів до освітнього процесу, розвивають навички аргументованої дискусії, критичного мислення та аналізу складних суспільних явищ.

Громадянська компетентність відіграє важливу роль у вивченні ОК **«Інтегрований курс. Основи філософії, медичної етики та деонтології»**, оскільки ця дисципліна безпосередньо пов'язана з моральною відповідальністю, професійною етикою та правами людини. Медичні працівники не лише надають фахову допомогу, а й взаємодіють із суспільством, приймаючи складні моральні рішення, дотримуючись правових і гуманістичних принципів. Формування громадянської компетентності допомагає майбутнім медичним фахівцям усвідомити соціальну значущість своєї професії, дотримуватися демократичних цінностей та діяти в інтересах суспільства. Так, зокрема, медична етика базується на принципах гуманізму, поваги до гідності пацієнта та

дотримання його прав. Громадянська компетентність допомагає студентам зрозуміти, що медицина не існує поза межами суспільних норм, і будь-яке медичне втручання повинне відповідати принципам етичної та правової відповідальності.

Так, наприклад, при вивченні теми **«Збереження професійної таємниці та інформування пацієнта»**, можна запропонувати наступну розробку:

Мета заняття:

- ознайомити студентів з поняттям медичної таємниці, її правовим регулюванням та етичними аспектами;
- розглянути принципи інформування пацієнта та право людини на інформацію про стан свого здоров'я;
- сприяти формуванню громадянської компетентності, зокрема відповідальності, правосвідомості та поваги до прав людини;
- відпрацювання навичок ефективного та етичного інформування пацієнтів.

Тип заняття:

Інтерактивне практичне заняття з елементами кейс-методу, моделювання професійних ситуацій та дискусії.

Методи та технології:

- ***Аналіз правових документів*** (Конституція України, Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», Женевська декларація ВООЗ).
- ***Кейс-метод*** (розгляд реальних ситуацій, пов'язаних із збереженням медичної таємниці).
- ***Моделювання ситуацій «Медичний працівник – пацієнт»*** (відпрацювання навичок етичного інформування пацієнта).
- ***Дискусія «Етична дилема»*** (як діяти у складних випадках).

Хід заняття

I. Вступна частина

1. Актуалізація теми:

2. Викладач запитує студентів:

- Чи має медичний працівник право розголошувати інформацію про стан здоров'я пацієнта?
- У яких випадках розкриття медичної інформації може бути виправданим?

3. Мотивація:

- Обговорення реального випадку: у лікарні стався витік інформації про стан здоров'я публічної особи, що викликало суспільний резонанс. Чи була порушена етика лікаря? (Пояснення, чому **громадянська компетентність** (дотримання законів, етичних норм, відповідальне ставлення до прав людини) є важливою для медичних працівників)

II. Основна частина

1. Обговорення питань:

- Що таке медична таємниця? Поняття, законодавче регулювання, відповідальність за її розголошення.
- Право пацієнта на інформацію про стан здоров'я. Які дані медичний працівник може розголошувати?
- Баланс між правом на конфіденційність та суспільними інтересами.

2. Аналіз правових документів

Студенти працюють у групах, аналізуючи документи:

Конституція України (ст. 32, 34, 49) – право на конфіденційність та медичну допомогу.

Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (ст. 39-40) – збереження лікарської таємниці.

Женевська декларація ВООЗ – обов'язки лікаря щодо пацієнта.

Кожна група коротко презентує свої висновки щодо того, як ці документи регулюють питання збереження медичної таємниці.

3. Кейс-метод

Студентам пропонуються три ситуації, які вони мають проаналізувати та запропонувати правильний алгоритм дій:

- 1 *«Несподівана зустріч»* – лікар зустрічає пацієнта в громадському місці у компанії друзів, і вони починають запитувати про його стан. Як діяти?
2. *«Запит родичів»* – мати повнолітнього пацієнта вимагає розповісти їй про діагноз сина без його згоди. Чи має лікар право це зробити?
3. *«Громадська небезпека»* – пацієнт є носієм небезпечного інфекційного захворювання, але відмовляється попереджати близьких. Що має зробити лікар?

Після обговорення представники груп презентують свої рішення, а викладач пояснює юридичні та етичні нюанси.

4. Моделювання ситуацій «Медичний працівник – пацієнт»

Студенти у парах відпрацьовують комунікативні навички: один грає роль медичного працівника, інший – пацієнта, якого потрібно правильно проінформувати про його діагноз.

Можливі ситуації:

- Пацієнт запитує про свій діагноз, але не хоче чути негативних новин.
- Пацієнту потрібно пояснити, чому необхідно пройти додаткові обстеження.
- Пацієнт боїться лікування і потребує підтримки медичного працівника.

Після виконання вправ студенти діляться враженнями, що було легко/важко, а викладач дає рекомендації щодо ефективного спілкування.

III. Підсумкова частина

Філософська рефлексія: *«Чи завжди медичний працівник має говорити правду?»*

Очікувані результати. Після заняття студенти глибше зрозуміють етичні та правові аспекти збереження медичної таємниці та інформування пацієнта. Вони навчатимуться ухвалювати зважені рішення у складних моральних ситуаціях, що сприятиме формуванню громадянської компетентності. Усвідомлення відповідальності, правосвідомості, культури комунікації та поваги до пацієнта зробить їх не лише

професійними, а й свідомими громадянами, які діють на засадах етики, законності та соціальної відповідальності.

Технологію проєктного навчання та гейміфікації можна використати під час вивчення теми **«Філософія і медицини в епоху Нового часу та Просвітництва»** з **ОК Інтегрований курс. Основи філософії, медичної етики та деонтології**.

Очікувані результати

Завдяки заняттю студенти не лише ознайомляться з основними ідеями Просвітництва, а й зможуть застосувати їх у сучасному контексті. Вони навчатимуться аналізувати роль громадянської компетентності, зрозуміють важливість демократичних принципів і прав людини, а також розвинути критичне мислення та навички аргументованої дискусії.

Заняття сприяє формуванню активної громадянської позиції, усвідомлення значення прав людини, свободи та відповідальності в умовах сучасного суспільства.

Мета заняття:

- ознайомити студентів із основними ідеями філософів епохи Просвітництва;
- показати вплив цих ідей на розвиток демократії, прав людини та громадянського суспільства;
- розвинути навички критичного мислення та аргументованої дискусії;
- виховати відповідальну громадянську позицію та усвідомлення значення демократичних цінностей.

Тип заняття:

Інтерактивне заняття з елементами дискусії, групової роботи та аналізу історичних джерел.

Методи та технології:

- **метод сократівської бесіди** (діалогічне навчання);
- **аналіз історичних документів** (праці філософів Просвітництва);
- **гейміфікація** (імітація диспуту XVIII століття);

- **кейс-метод** (розгляд сучасних ситуацій у контексті ідей Просвітництва);
- **Цифрові технології** (онлайн-опитування, інтерактивні вправи Mentimeter).

Хід заняття

I. Вступна частина

Актуалізація теми. Викладач ставить питання для роздумів:

«Чи можливе демократичне суспільство без освіти та вільного обміну ідеями?»

Мотивація. Коротке обговорення:

Як філософи Просвітництва вплинули на розвиток сучасного суспільства?

Чому їхні ідеї досі актуальні?

II. Основна частина

1. Міні-лекція

- **Що таке Просвітництво?** Основні ідеї свободи, розуму, прогресу.
- **Видатні мислителі:**
 - ✓ **Джон Локк** – теорія природних прав і народного суверенітету.
 - ✓ **Шарль Луї Монтеск'є** – поділ влади як основа демократії.
 - ✓ **Жан-Жак Руссо** – суспільний договір і народне самоврядування.
 - ✓ **Вольтер** – свобода слова та критика тиранії.
 - ✓ **Іммануїл Кант** – «Май мати відвагу користуватися власним розумом».

2. Групова робота. Аналіз історичних документів

Студенти працюють у малих групах. Кожна група отримує уривки з праць просвітників і має дати відповідь на питання:

- Як ця ідея вплинула на формування демократичних принципів?
- Як це пов'язано з громадянською компетентністю?

Група 1: Джон Локк – про природні права людини.

Група 2: Монтеск'є – про поділ влади.

Група 3: Руссо – про народний суверенітет.

Група 4: Вольтер – про свободу слова.

Після роботи групи коротко презентують свої висновки.

3.Гейміфікація. Диспут XVIII століття

Студенти розігрують сцену філософської дискусії між прихильниками ідей Просвітництва та їхніми опонентами. Завдання: аргументовано відстоювати позицію, використовуючи історичні факти та сучасні паралелі.

4. Кейс-метод. Сучасні виклики демократії

Студенти обговорюють ситуації, в яких ідеї Просвітництва мають значення сьогодні:

- **Свобода слова vs. Дезінформація.** Де межа між демократією та маніпуляцією?
- **Право на освіту.** Чи має держава гарантувати доступ до якісної освіти всім громадянам?
- **Поділ влади.** Чому це важливо для запобігання диктатурі?

III. Підсумкова частина

1. **Філософська рефлексія:** *«Чи можна сьогодні реалізувати всі ідеї Просвітництва?»*
2. **Онлайн-голосування (Mentimeter):**
 - Яку з ідей Просвітництва ви вважаєте найважливішою?
 - Чи є у сучасному суспільстві загрози свободі та демократії?
3. **Домашнє завдання**
 - Написати есе: *«Яка роль освіти у формуванні свідомого громадянина?»*

На розвиток громадянської компетентності спрямовані також заняття з дисципліни «Громадянська освіта», де розглядаються проблеми формування громадянської компетентності, в контексті як відповідного

тлумачення їх змісту, так і відповідної організації у закладі вищої освіти у рамках відносин «суспільство-викладач-студент».

Під час опрацювання зі студентами тем пов'язаних із організацією учнівського (студентського) самоврядування та діяльністю молодіжних громадських об'єднань та організацій, мною використовується так званий метод створення «міні модулів». Даний метод передбачає створення навчальних пакетів для забезпечення фрагментів навчального процесу (частини заняття, всього заняття чи курсу загалом).

Головна ідея методу полягає у тому, що декілька навчальних тем з курсу розбиті на міні-модулі, в майбутньому роблять предмет «Громадянська освіта» соціально значущим для студента та дозволяють йому вибудувати для себе подальшу стратегію навчання під час вивчення інших, зокрема профільних медичних предметів.

Для прикладу візьмемо тему з курсу «Громадянської освіти», присвячену дитячим та молодіжним громадським об'єднанням.

Перший етап її вивчення за допомогою вищезазначеного методу полягає в тому, що із даної теми варто зробити ланцюг взаємозалежних вузлових завдань, або проблем: *поняття молодіжних громадських організацій; їх головні ознаки; етапи створення молодіжної громадської організації; поняття молодіжного соціального проекту; план його створення.*

Другий етап передбачає розгляд даної теми за схемою літературного роману, який як відомо складається з експозиції – зав'язки (численного подолання труднощів) – кульмінації – розв'язки.

Умовною «експозицією» теми буде виступати аналіз викладачем та студентами законодавчого оформлення права на об'єднання громадян та їх основні види (політична партія та громадська організація), закріплені як в Конституції України та Законі України «Про об'єднання громадян» так і в міжнародних правових актах.

Відповідно «зав'язка» теми має розпочинатися із розкриття історії формування одного із видів асоціацій громадян – дитячий та молодіжних

об'єднань та рухів. В подальшому викладач має дати визначення поняттю дитячої (молодіжної) громадської організації, та разом зі студентами сформулювати її чотири головні ознаки, виходячи із наведених у визначенні властивостей та особистого досвіду участі студентів у подібних проектах.

Для стимулювання активності у висловлюванні власних суджень з цього приводу, педагог може задавати студентам уточнюючі запитання, зокрема:

- Яку роль в історії в історії України ХХ століття відігравали молодіжні та дитячі організації?;
- Чим на вашу думку відрізняються сучасні молодіжні організації від тих, що існували раніше?;
- Чому, на ваш погляд, заборонено політизацію дитячих організацій. Чи були подібні прецеденти у світовій історії?;

Крім того, формулюючи дискусійні питання з теми на будь-якому етапі її вивчення, доречним є використання різноманітних *інтерактивних технологій навчання* (наприклад «*Мозковий штурм*», збираючи якомога більше ідей, щодо заборони на політизацію дитячих громадських об'єднань, чи «*Дерево рішень*» під час пошуку відмінних та спільних рис між першими та сучасними молодіжними організаціями в Україні тощо).

Під час обговорення питання, пов'язаного з історією молодіжного руху в Україні, педагог може запропонувати відповісти на це питання у форматі «*StoryTech*», або «керованого розповідання історій», що дає можливість студентам уявити якими були молодіжні організації в Україні на початку ХХ століття», їхнє повсякденне життя, прагнення та мрії членів-засновників тощо. Проте користуючись цим методом, варто непомітно спрямовувати думки молоді у потрібному напрямі, не допускаючи надмірного фантазування з цього приводу.

У «*кульмінаційній*», або головній частині теми, що вивчається викладач повинен детально проаналізувати основні етапи створення молодіжної громадської організації. Для кращого запам'ятовування

доцільним буде зобразити їх у вигляді опорної схеми чи таблиці, яку студенти неодмінно повинні замалювати у свої конспекти (орієнтовний приклад таблиці «Додаток А»).

Одним із ключових завдань кульмінаційного етапу є робота студентів у малих групах над власним міні-проектом, який передбачає створення молодіжної громадської організації, спираючись на її структурні компоненти та послідовно дотримуючись вищевказаних етапів. У рамках групової роботи викладач, за необхідності, має заохочувати студентів до різних її варіантів таких як: «Діалог», «Синтез думок», «Коло ідей», «Пошук інформації» тощо. Після закінчення обговорення в групах, капітани за допомогою уявного «мікрофону» мають коротко, (до 5 хвилин), презентувати молодіжну організацію через призму її мети та завдань.

Другою частиною «кульмінації» є створення студентами власного молодіжного проекту за обраною темою. Його створенню передують короткий ввідний інструктаж викладача, щодо його організаційної структури та плану, приклад якого також доцільно подати у вигляді опорної таблиці (дивитися в «Додатку Б»). Серед цікавих тем молодіжних проектів можна запропонувати наступні: «День без автомобіля», «Протягни долоню допомоги», «Моя допомога воїнам ЗСУ», «Європейське обличчя нашого міста», «Перлини малої Батьківщини», «Молодь може бути підприємцем», «Ми проти наркотиків» та інші.

Далі студенти мають знову поділитися на групи, та протягом визначеного часу, спираючись на таблицю, підготувати опис свого проекту, після чого капітани мають по черзі озвучити його основний зміст та очікувані результати.

«Розв'язка» – це в першу чергу підбиття підсумків заняття та вивченої теми, де студенти мають змогу не лише задати викладачу уточнюючі запитання, а й висловити власні судження з приводу тієї чи іншої колективно-обговореної проблеми та окреслити подальші перспективи її дослідження.

У цьому ключі не слід також забувати про інтерактивні технології такі як «Метод ПРЕС», де студенти висловлюють свою думку починаючи зі слів «я вважаю, що» та вже згадану технологію «Мікрофон», яка дає можливість педагогу виокремити для себе певні аспекти тієї чи іншої проблем, які не були озвучені під час колективного обговорення.

На *третьому*, і заключному етапі вивчення теми, викладач має озвучити завдання для самостійної роботи студентів аби ті закріпили вивчений матеріал. Ними можуть бути як різнорівневі тести так і розгорнуті відповіді на питання творчого характеру.

Тематика орієнтовних творчих завдань наступна: 1. Підготуйте розповідь або презентацію про молодіжні об'єднання та рухи в країнах Європи та Америки; 2. Напишіть есе на тему: «У чому важливість молодіжних організацій для формування громадянського суспільства в Україні?»; 3. Чому на вашу думку, свободу асоціацій вважають важливим правовим інститутом демократичного суспільства?; 4. Сформулюйте самостійно декілька епіграфів до вивченої теми. Як на вашу думку, вони допомагають краще зрозуміти її зміст?

Реалізацію технологій проєктного навчання можна проілюструвати під час опрацювання теми з дисципліни громадянська освіта «*Сталий розвиток*».

Очікувані результати. Очікується, що по-перше, захист проєктів у формі презентацій чи публічних виступів сприяє формуванню навичок аргументованого висловлення думки, публічної комунікації та відповідальності за результати власної роботи (проєктне навчання вимагає від студентів уміння ставити запитання, аналізувати інформацію, відрізняти факти від маніпуляцій та аргументувати власну позицію. Під час роботи над темою «Сталий розвиток» здобувачі освіти можуть досліджувати, які практики найбільше сприяють екологічній рівновазі, та критично оцінювати глобальні ініціативи в цій сфері); по-друге, тематика заняття та використані у її опануванні методи дадуть змогу поєднувати глобальні виклики, такі як зміна клімату, з локальними проблемами

громади. Це навчає студентів бачити зв'язок між локальними діями та їхнім впливом на глобальне майбутнє.

Пропоную наступну розробку заняття.

Тип заняття. Комбінований

Після цього заняття здобувачі освіти зможуть:

- пояснювати поняття «сталій розвиток»;
- розуміти відмінності між потребами, бажаннями та можливостями людини;
- характеризувати компоненти сталого розвитку;
- визначати ідеї та принципи сталого розвитку;
- аналізувати та висловлювати власну думку щодо необхідності господарювання на основі принципів сталого розвитку;
- планувати та реалізовувати власні стратегії забезпечення сталого розвитку

Хід заняття

I. Підготовчий етап та перевірка вивченого

1. Перевірка готовності групи до заняття

Вітання зі здобувачами освіти, висловлення побажань для плідної роботи.

2. Активізація пізнавальної діяльності

Вправа «Мікрофон»

Студенти по черзі висловлюють своє бачення щодо добробуту. Вправа починається словами «Добробут для мене означає..... (вказують по 3-4 позиції)

3. Перевірка виконання домашнього завдання. Повторення навчального матеріалу. Оцінювання навчальних досягнень

Цей етап проходить у формі бесіди за запитаннями:

1. Що таке економіка?
2. Які суб'єкти економічних відносин ви можете назвати?
3. Що таке благо? Які види економічних благ можна назвати?
4. Які економічні процеси сприяють задоволенню потреб людини?

5. Яка мета економіки? Яка її головна проблема?

6. Що таке потреби?

7. Чи можна задовольнити абсолютно усі потреби людини?

За результатами бесіди викладач оцінює здобувачів освіти.

Висновок. Пригадавши попередньо вивчений матеріал, здобувачі мають наголосити, що мета економіки – це якнайповніше задоволення потреб, а головна її проблема – це постійно зростаючі потреби при обмеженості ресурсів. Таким чином група підходить до висновку, що не всі потреби людей, які постійно зростають, можна задовольнити за умов вичерпності ресурсів, а тому необхідна якісна стратегія для збалансування потреб і ресурсів.

II. Основний етап (25-30 хв.)

1. Оголошення теми, визначення навчальних цілей (очікуваних результатів) заняття; мотивація пізнавальної діяльності.

Викладача. Тема нашого сьогоднішнього заняття «Сталий Розвиток». Перед вами записані компоненти мети заняття. Це завдання, що стоять перед нами сьогодні, і в кінці заняття ми з'ясуємо чи їх нам вдалося вирішити.

Мотивація

З метою сфокусувати увагу студентів на проблемі сталого розвитку й викликати інтерес до обговорюваної теми викладач ставить здобувачам освіти запитання:

1. Чи замислювалися ви коли-небудь про майбутнє всієї планети, усього людства?
2. Що чекає на всіх нас років через 100 або 200?
3. Яким ви уявляєте майбутнє планети?

Студенти висловлюють власні міркування.

У продовження останнього питання пропонується зобразити майбутнє на аркушах паперу, скориставшись кольоровими олівцями, наголошуючи при цьому, що, уміння малювати не є важливим, – головне

– це передати ідею, а для цього можна скористатись будь-якими уявними позначками.

Здобувачі освіти представляють свої роботи. Викладач розвішує малюнки на дошці у певному порядку: з одного боку (зліва) розташовуються малюнки, на яких бачення майбутнього є негативним, з іншого (правого) – ті, де представлена позитивна картина майбутнього. Посередині розміщуються ті, автори яких представили обидва варіанти майбутнього.

Звертається увага на розташування малюнків і викладач ставить *запитання*:

1. Яке враження створюють на Вас ці малюнки?
2. Які думки викликала ця робота?

2. Опрацювання нового навчального матеріалу. Формування та вдосконалення вмінь і навичок

1. Міні-лекція

Враховуючи сучасні темпи розвитку, людством використовується така кількість ресурсів, що для подальшого існування в найближчому майбутньому буде потрібно 2,6 такої планети як наша Земля. Тому світове співтовариство почало замислюватися над питанням: як можна, задовольняючи потреби, не призвести до повного вичерпання ресурсів?

Уперше на необхідність дати відповідь на це запитання вказала голова Міжнародної комісії з питань екології та розвитку ООН Гру Харлем Брутланд у 1987 році. Виступаючи з доповіддю, що мала назву «Наше спільне майбутнє», вона вводить поняття *сталого розвитку*, яке було визначено як *такий розвиток, який задовольняє потреби сучасності, але не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби*.

Подальший розвиток даної концепції знайшов проведення на 2-й Конференції ООН з навколишнього середовища (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.), де було напрацьовано програмний документ «Порядок денний XXI століття», або «Програма 21». У ньому вперше було сформульовано

основні положення сталого розвитку. Наступні міжнародні зустрічі - конференція в Кіото (1997 р.), відома як «Кіотський протокол», 3-я Конференція ООН з проблем клімату Землі (Бонн, 2001 р.), 4-та Конференція ООН (Йоганнесбург, 2002 р.) - сприяли координації зусиль усіх країн і виробленню на цій основі стратегії рішучих дій і практичних заходів у подоланні впливу техногенних факторів на довкілля.

3. Робота зі схемою

Для того, щоб студенти зрозуміли, які компоненти становлять зміст концепції сталого розвитку, викладач пропонує учням звернутися до схеми «Концепція сталого розвитку», що знаходиться на ст.130 підручника.

КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Очікуваний результат. Студенти мають пояснити, у чому полягає зміст концепції сталого розвитку, і чому саме такі компоненти у неї включені.

4. Робота з джерелами

Викладач. Для того, щоб з'ясувати, якими є ключові ідеї та принципи сталого розвитку, давайте звернемося до путівника «Сталий розвиток: роль освіти», публікацію якого здійснено на замовлення та за сприяння Британської Ради в Україні (Режим доступу: <http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/142/Stalyi%20rozvyt%20ok%20suspilstva.pdf?sequence=1>), де зазначено, що до найважливіших *ідей*, підпорядкованих сталому розвитку належать:

- розв'язання економічних, соціальних та екологічних проблем і досягнення рівноваги між ними для забезпечення якісного рівня життя людини;
- впровадження зобов'язань нинішнього покоління, які гарантують таке збереження природних, соціальних та економічних ресурсів, щоб рівень добробуту наступних поколінь лишався не нижчим за сучасний.

Головними **принципами** сталого розвитку є:

- принцип «задоволення потреб» – на перший план висувуються потреби найбідніших прошарків населення;
- принцип «встановлення обмежень»: на розвиток людства та стан технологій накладаються обмеження задля збереження довкілля.

Формулювання проміжного висновку. Питання: Що передбачає сталий розвиток? (*Орієнтовна відповідь:* сталий розвиток передбачає ощадливе ставлення до довкілля, коли люди братимуть від природи лише необхідне для їхнього життя, обов'язково зважаючи на те, чи зможе природа відновити даний ресурс)

Викладач. У вересні 2015 року всі 193 члени Організації Об'єднаних Націй ухвалили план досягнення спільного кращого майбутнього. Наступні 15 років спільні зусилля спрямовано на подолання крайньої бідності, боротьбу з нерівністю і несправедливістю та на захист нашої планети. У центрі «Порядку денного 2030» є 17 Цілей сталого розвитку (ЦСР), що чітко означають світ, якого ми прагнемо для всіх націй без винятків. Нові Глобальні цілі є результатом процесу, що був інклюзивнішим, ніж будь-коли: уряди залучили бізнеси, громадянське

суспільство та місця. Усі ми маємо спільне бачення того, куди має рухатись світ. Реалізація цих амбіцій потребує безпрецедентних зусиль усіх секторів суспільства – і бізнес має відіграти надзвичайно важливу роль у цьому процесі.

5. Перегляд відеоролика

Викладач пропонує учням переглянути відеоролик «Як відбувалось визначення пріоритетних Цілей сталого розвитку в Україні?» (Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=pKnesyS0Cs8&t=1s>)

Обговорення:

1. Прокоментуйте як відбувалося визначення пріоритетних Цілей сталого розвитку в Україні
2. Які пріоритетні Цілі сталого розвитку має Україна?

6. Створення міні-проектів (з використанням елементів технології «перевернутий клас»)

Викладач на попередньому занятті запропонував студентам вдома опрацювати зміст 17 Цілей сталого розвитку за покликанням: <https://globalcompact.org.ua/pro-nas/tsili-stijkogo-rozvytku/>.

Інструкції для проведення: Викладач пропонує студентам об'єднатися у малі групи. Об'єднання в малі групи з 3–4 осіб відбувається за допомогою жеребкування. Для цього використовуються аркуші кольорового паперу, які об'єднують тих здобувачів освіти, хто обрав однакові. Після того, як сформовані малі групи, обирається капітан команди. Викладач пропонує йому витягти із конверта аркуш, на кому позначені числа від 1 до 17. Обране капітаном число і буде позначати номер однієї із 17 Цілей сталого розвитку.

Перед командами поставлено завдання: розробити міні-проект по реалізації обраної Цілі. Студенти мають створити міні-проект орієнтуючись на питання: Що залежить від кожного з вас, вашої родини та друзів для реалізації однієї із Цілей сталого розвитку? Тому здобувачі освіти мають визначити і прописати чіткі та конкретні кроки, які сприятимуть реалізації обраної цілі.

По закінченню роботи капітани презентують результати роботи.

Після завершення презентації роботи команд над міні-проектами викладач пропонує обговорити результати.

Питання для обговорення:

1. *Чи цікаво Вам було брати участь у роботі команди?*
2. *Що було найбільш складним і як Ви долали ці труднощі?*
3. *Які ідеї для Вас виявилися новими?*
4. *Які із запропонованих ідей щодо забезпечення сталого розвитку ви зможете використати у повсякденному житті?*
5. *Які із них Ви уже виконуєте?*
6. *Чи задоволені ви результатами роботи? Чи можливо варто робити більше?*

III. Завершальний етап

1. Систематизація, узагальнення вивченого на занятті. Контроль навчальних досягнень.

Викладач зачитує цитату із Хартії Землі:

«Ми підійшли до критичного моменту в історії Землі – часу, коли людство має визначитися з власним майбутнім. Світ стає взаємозалежним і вразливим, а майбутнє видається загрозливим, проте багатообіцяючим. Для успішного поступу слід визнати, що, не дивлячись на надзвичайне різноманіття культур і народів, їх традицій та форм життя, ми всі є єдиною громадою на Землі зі спільним майбутнім. Ми маємо об'єднатися для розвитку глобального сталого суспільства, яке базується на пошані до природи, універсальних правах людини, економічній справедливості та культурі мирного співіснування. Важливо розуміти, що ми, народи Землі, є відповідальними один перед одним, перед всім життям на Землі та перед майбутніми поколіннями»

Хартія Землі, Преамбула, 2000

Міні-дискусія

1. Про який «критичний момент в історії Землі» йде мова?
2. На чому базується розвиток глобального сталого суспільства?

3. Яка головна ідея наведеної цитати?

Вправа «Стратегія на майбутнє»

Викладач пропонує студентам висловити своє враження від заняття за допомогою маленького глобуса. Він передає його здобувачам освіти зі словами: «Якби у моїх руках була планета, то я б перш за все.....»

2. Підведення підсумків заняття. Рефлексія.

Концепція сталого розвитку передбачає, що людське споживання ресурсів має бути таким, щоб не зашкодити розвитку майбутніх поколінь. Таким чином, поняття сталий розвиток можна розуміти як стратегію виживання і безперервного прогресу цивілізації та окремих країн в умовах збереження навколишнього середовища. Послідовний перехід України, як і всього світового співтовариства, до сталого розвитку відбувається відповідно до рекомендацій і принципів, викладених у документах Конференції ООН з навколишнього середовища.

Рефлексія

Викладач повертається до дошки, де зазначені компоненти мети заняття. Студенти висловлюються з приводу того, чи всі складові вдалося реалізувати на занятті і навпроти кожної позиції ставлять позначку про виконання.

ДОДАТКИ

ДО ЗАНЯТТЯ НА ТЕМУ «СТАЛИЙ РОЗВИТОК»

Додаток А

Етапи створення молодіжної громадської організації

№	Етапи роботи над проектом	Зміст діяльності
1	Діагностично-прогностичний етап. Визначення теми, мети та завдань проекту	Визначення проблеми. Обговорення проблеми, пошук необхідної інформації, визначення мети та завдань
2	Етап моделювання	Створення описово-структурної моделі (словесної, графічної або понятійного діалогу) проекту; визначення критеріїв ефективності проекту; розробка моніторингової системи функціонування моделі (як і яким чином контролюватимуть діяльність учасників проекту на різних етапах)
3	Планування	Формування програми діяльності щодо реалізації проекту, розробка плану в цілому і конкретних дій; вибір способів збирання інформації, форм і методів формування уявлень про результати (форма звіту), розробка критеріїв оцінювання результату і процесу, розподіл завдань між членами групи
4	Дослідження	Збір інформації, аналіз, вибір стратегії і тактики, робота з літературою, проведення експерименту, анкетування
5	Етап визначення ефективності	Оцінювання як самої діяльності, так і кінцевого продукту формулювання висновків
6	Оформлення звіту	Показ результатів у формі звіту з демонстрацією матеріалів,

		письмового звіт. Колективне обговорення
7	Оцінювання результатів і процесу	Самооцінювання результатів за встановленими критеріями і колективне обговорення

Додаток Б

Структура молодіжного проекту

План	Характеристика	Примітки
Мета		
Завдання		
Партнери		
На кого спрямовано проект (цільова група)		
Для кого призначений проект		
Очікувані результати		
Основні заходи		

ВИСНОВКИ

Сучасна освіта спрямована на підготовку не лише висококваліфікованих спеціалістів, а й свідомих громадян, здатних брати активну участь у суспільному житті. Формування громадянської компетентності набуває особливого значення в умовах демократичного розвитку держави, оскільки вона є основою для розвитку правової культури, критичного мислення, відповідальності та соціальної активності особистості. У XXI столітті цей процес неможливий без використання інноваційних технологій, які відкривають нові можливості для ефективного громадянського виховання.

Громадянська компетентність охоплює сукупність знань, умінь, навичок і цінностей, що дозволяють особистості усвідомлено реалізовувати свої права та обов'язки, бути відповідальним членом суспільства, сприяти демократичному розвитку країни. Вона передбачає не лише обізнаність у сфері політики, права та соціальних процесів, а й здатність до конструктивного діалогу, аналізу суспільних явищ, відстоювання власної позиції та залучення до волонтерських і громадських ініціатив.

Інноваційні технології стали важливим інструментом у розвитку громадянської компетентності, оскільки дозволяють поєднувати традиційні методи викладання з інтерактивними, що підвищують ефективність освітнього процесу. Серед найважливіших підходів до формування громадянської компетентності можна виокремити інтерактивне навчання, цифрові технології, проєктну діяльність, гейміфікацію.

Інтерактивні методи навчання сприяють активному залученню студентів до освітнього процесу, розвивають навички аргументованої дискусії, критичного мислення та аналізу складних суспільних явищ.

Метод дискусійних клубів і дебатів дає можливість студентам аналізувати суспільно значущі питання, формулювати власну позицію та аргументовано її відстоювати. Мозковий штурм та кейс-метод дозволяють шукати ефективні рішення актуальних суспільних проблем, а рольові ігри сприяють розумінню механізмів функціонування державних інституцій.

Цифрові технології відкривають нові можливості для розвитку громадянської компетентності. Використання онлайн-платформ для дистанційного навчання (Google Classroom) дозволяє розширити доступ до якісної громадянської освіти. Віртуальні симуляції, такі як моделювання засідань парламенту або судових процесів, допомагають студентам краще зрозуміти принципи демократичного устрою. Освітні ігрові платформи, такі як Mentimeter, сприяють підвищенню мотивації та ефективному засвоєнню матеріалу.

Проектна діяльність є ще одним ефективним засобом формування громадянської компетентності. Виконання студентами соціальних і волонтерських проєктів допомагає їм зрозуміти значення громадянської активності та відповідальності. Організація дебатних турнірів, створення власних інформаційних кампаній, участь у громадських ініціативах – усе це сприяє розвитку соціальної свідомості та вмінню застосовувати знання на практиці.

Гейміфікація освітнього процесу дозволяє зробити громадянське виховання більш цікавим і динамічним. Освітні ігри, симуляції та конкурси сприяють зануренню студентів у суспільно-політичні процеси, допомагають розвивати навички командної роботи та ухвалення рішень. Наприклад, моделювання створення громадського об'єднання/організації, молодіжного проєкту, виборчого процесу чи діяльності політичних партій дозволяє студентам краще зрозуміти механізми демократичної участі.

Таким чином, сучасні підходи до формування громадянської компетентності базуються на використанні інноваційних технологій, які

дозволяють зробити освітній процес інтерактивним, практично орієнтованим і мотивуючим. Інтеграція цифрових технологій, проєктного навчання, гейміфікації у систему громадянської освіти сприяє розвитку свідомих, активних і відповідальних громадян, готових до конструктивної участі у суспільному житті.

У сучасному світі, де інформація змінюється надзвичайно швидко, вміння аналізувати події, критично мислити, відповідально діяти та захищати демократичні цінності стають основою успішного розвитку як особистості, так і держави загалом.

Результати роботи над методичною темою представлені у фахових журналах та збірниках матеріал конференцій:

1. Прокопенко В.В., Воробйова О.М. Технологія групової навчальної діяльності як важлива складова вивчення гуманітарних дисциплін здобувачами медичної освіти/Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка/[редактори-упорядники М. Пантук, А. Душний, В. Ільницький, І. Зимомря]. – Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2023. – Вип. 61. Том 3.– С.183-189.
2. Прокопенко В. Участь у молодіжній громадській організації як засіб формування громадянської компетентності: історіографічний контекст. *Recent Advances In Science : Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference (October 6-7, 2022, Reykjavik , Iceland)*. С. 26-31.
3. Прокопенко В. Формування громадянської компетентності у процесі вивчення гуманітарних дисциплін засобами інноваційних технологій. *Актуальні проблеми методології вищої та фахової передвищої медичної (фармацевтичної) освіти: сучасні виклики та нові можливості: матеріали III Міжнародної науково-методичної інтернет-конференції (м. Черкаси, 19 жовтня 2023р.)*. С. 73-75.
4. Прокопенко В. Активні методи навчання – необхідна умова підвищення якості гуманітарної підготовки майбутніх фармацевтів. *Тенденції розвитку фармацевтичної освіти в нових реаліях: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м.Житомир, 30 листопада 2023 р.)*. С.144-147. (у співавт. з Гончаренко Н.І.)
5. Прокопенко В. Окремі аспекти формування soft skills у здобувачів медичної освіти засобами гуманітарних дисциплін. *Розвиток гнучких*

умінь (*soft skills*) у процесі освітньої діяльності : теорія і практика: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Глухів, 22 лютого 2024 року) / за науковою редакцією д-ра пед. наук, професора Бірюк Людмили Яківни. Глухів : РВВ Глухівського НПУ ім. О. Довженка, 2024. С.76-78. (у співав. з Андрейко С.С.)

6. Прокопенко В. Громадянська компетентність як базова складова компетентнісного підходу сучасної освіти. *Науково-методичні аспекти підвищення якості підготовки фахівців у медичних закладах вищої освіти* : матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю (м.Полтава, 28 березня 2024р.). С.132-133. (у співав. з Куценко Н.П.)

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко, О. І. Локшина, О. В. Овчарук, Л. І. Паращенко, О.І. Пометун, О. Я. Савченко, С. Є. Трубочова.– К.: Вид-во «К.І.С», 2004. – 112 с.
2. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні: від 3 жовтня 2018 р. № 710-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/710-2018-%D1%80>
3. Кравцов В., Кравцова Т. Теоретичні засади формування громадянської компетентності майбутнього соціального педагога. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2012. Вип. 103. 2012. С.27-35.
4. Пометун О. І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки. Вісник програм шкільних обмінів. 2005. № 23. С.18-19
5. Ремех Т. Сутність і структура громадянської компетентності учня нової української школи. Український педагогічний журнал. 2018. № 2. С. 34–40.
6. Сухомлинська О.В. Громадянське виховання і сучасна освіта: від здобутого до нових акцентів і наголосів. Педагогіка і психологія. 2015. № 2. С. 5–14.
7. Фурман О. Громадянська відповідальність особистості як предмет психологічного дослідження. Психологія і суспільство. 2015. № 1. С. 65–91
8. Шевчук Т.Є. Громадянська компетентність як елемент формування особистості майбутніх фахівців. Young Scientist. 2018. № 4.1 (56.1). С. 85–88.